

Roditeljska percepcija ponašanja i interesa djece u selu i u gradu u svijetlu etike istraživanja djece

Josip Janković

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Damir Ljubotina

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Slavica Blažeka

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

SAŽETAK U radu se ispituje razlike roditelja iz različitih sredina (selo, manji gradovi i veliki gradovi) u Hrvatskoj u percepciji ponašanja i interesa vlastite djece. U prijašnjim su istraživanjima dobivene razlike u procjenama, ponajprije majka i očeva a potom majka te učitelja i odgojitelja. To je potaknulo etička i metodologijska pitanja o ispitanicima u istraživanjima o djeci. Problem je nastao zbog upitnosti donošenja relevantnih zaključaka o stanju djece, njihovim interesima, aktivnostima, a osobito aberacijama u ponašanju, koje su prema novijim spoznajama, prije signalizirali što ih djeca šalju odraslima za pomoć (socijalni obrambeni mehanizmi) kada nisu u stanju uspostaviti bio-psiho-socijalnu ravnotežu, nego što su izraz poremećaja u psihičkom funkcioniranju i/ili ponašanju. Ovdje je uz obiteljsku ulogu (žena i muž, odnosno majka i otac) kao nezavisna varijabla uvedena i vrsta naselja u kojemu obitelj živi kako bi se provjerilo koliko je povezana sa sadržajima kojima se djeca bave i dječjim ponašanjem. Pokazalo se da se majke i očevi ne razlikuju značajno u ocjenama dječjeg prihvaćanja roditeljskih zahtjeva, što posredno govori i o njihovu prihvaćanju pravila ili granica, a ne podudara se s nalazima prijašnjih istraživanja. Vrsta naselja nije presudna ni za percepciju ponašanja djece. Međutim, utvrđene su razlike u izboru aktivnosti: što je naselje veće malo je veći broj aktivnosti djece u slobodno vrijeme i više ih ide u kino, na koncerte i izložbe, dok aktivnosti što su podjednako dostupne svima, poput praćenja TV-programa, najčešće odabiru u selima, a zatim u manjim i srednjim gradovima. Slično je s bavljenjem s životinjama, a najviše se čita u velikim gradovima. U tome su sukladna stajališta obaju roditelja, ali su razlike među majkama nejednake. Očevi se ne razlikuju u percepciji broja aktivnosti u školi prema veličini naselja, ali je statistički značajna razlika utvrđena za majke. Isto tako, majke prepoznaju značajno više aktivnosti nego očevi u svim sredinama. Naposljetku, iako su nadane određene razlike, u ovom se istraživanju majke i očevi manje razlikuju nego u nekima prijašnjim, dok su znatno češće razlike u percepciji ponašanja, interesa i korištenja slobodnog vremena između roditelja u naseljima različite veličine.

Ključne riječi: djeca, majke, očevi, interesi, ponašanje, procjene, razlike među roditeljima.

Primljeno: 23. lipnja 2003.

Prihvaćeno: 30. srpnja 2004.

1. Uvod

Ponašanje i interesi djece izraz su njihovih osobina određenih naslijedom i sredinom. U važnost genetskog programa, biološkog supstrata, kojim je čovjek unaprijed određen, uvjerava nas L. Szondi već u drugoj polovici prošloga stoljeća. Temeljem istraživanja on donosi brojne, za ono vrijeme nove, spoznaje o utjecaju naslijeda na osobine ali i ponašanje i interese svakog pojedinca i zaokružuje svoja otkrića u posebnom teorijskom sustavu pod imenom Schicksal analiza. Njome se pitanje »sudbinskog« određenja pojavljuje kao dodatni činitelj u raščlambi ponašanja čovjeka i osobito njegovih uzroka, što još složenijim čini uzročno-posljedični odnos mnogostruko isprepletenim vezama koje očito nikako ne mogu biti linearne. Okolinski činitelji, ponajprije utjecaj obitelji, time jamačno nisu uklonjeni kao skup nevažnih čimbenika ponašanja djece i odraslih, ma koliko oni bili »zrele ličnosti«, nego dobivaju prikladnije mjesto i važnost kakva im uistinu pripada. Time se tek ispravlja prenaplašenost društvenih utjecaja što su je donijele socijalno usmjerene teorije i pokreti sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća – na pr., socijalna psihijatrija (Kecmanović, 1989.).

Neovisno o izvorima, oblik ponašanja što ga medicinska, društvena ili psihološka mjerila proglašuju prihvatljivim, zdravim ili neprihvatljivim, poremećenim, predmetom je bavljenja brojnih znanstvenih područja od medicine preko psihologije do sociologije, antropologije i socijalnog rada, i to na znanstvenoj i na stručnoj razini. No, još je nedovoljno jasna pojava određenih oblika ponašanja koji se najčešće svrstavaju u tzv. neprihvatljiva. Unatoč uzročno-posljedičnoj povezanosti, pojavu se neprihvatljivih oblika ponašanja i njihov značaj, može motriti i posve drukčije. Nije više novost da su određeni »nesvrhoviti« oblici ponašanja ili »poremećeno«, »društveno neprihvatljivo« i druga ponašanja, posljedica nemogućnosti djeteta da, zbog različitih somatskih, psihičkih, ali vrlo često i okolinskih rizičnih činitelja, uspostavi bio-psiho-socijalnu ravnotežu, pa si tako pokušava pomoći. Takvim akcijama dijete izloženo činiteljima visokog stupnja rizika daje znakove okolini, šalje joj S.O.S. poruke da je opterećeno problemima iz kojih samo nije u stanju izići (Janković, 1990.; Janković i Maroević, 1991.). Djeca jedino osjećaju da nešto nije u redu, da im je nepodnošljivo dalje živjeti u takvim uvjetima ali uglavnom nisu u stanju shvatiti bit problema. Ona zapravo ne znaju kako se osloboditi pritiska, nepodnošljiva položaja, a napose kako promijeniti složena društvena stanja. Upravo tim »neobjašnjivim« ili »zločestim« ponašanjem ona zovu u pomoć kako bi odrasli, što je uobičajeno u drugim okolnostima, uklonili izvore neravnoteže i omogućili djetetu uspostavljanje ravnoteže.

Promatrajući tako spomenute oblike ponašanja može se shvatiti njihovu svrhu koja je jednako razložna kao pojava boli, povišena temperatura, racionalizacija, ili sublimacija i druge, tjelesne i psihičke, ego-obrane. Sukladno takvom pogledu na njihovu pojavu, te oblike ponašanja logično je vidjeti kao obrambene mehanizme socijalnog tipa (Janković, 1990.). S takvoga motrišta »neprihvatljivi«, poput svih drugih oblika ponašanja, postaju ne samo prihvatljivima već, na svoj način, i poželjnim. Oni su veoma važan pokazatelj stanja pojedinog djeteta i omogućuju

pravodobne intervencije kako bi se otklonili rizični činitelji i omogućio djetetu skladan i zdrav razvoj. Sukladno njihovoj ulozi, treba im usmjeriti zasluženu pozornost i korisno ih upotrijebiti, a stav prema njima posve promijeniti.

Umjesto osude, treba naučiti »jezik« djece, kako bi se razumjelo barem njihove najvažnije, egzistencijalne poruke i na njih primjereno odgovorilo. To je zadaća svih onih koji se bave socijalizacijom djece, svejedno je li to u obitelji, vrtiću, školi ili u lokalnoj zajednici.

Sukladno tome treba promatrati i teškoće u ponašanju djece, pojavu kojom se intenzivno bave istraživači i teoretičari brojnih područja, a prema nalazima mnogih autora pojavljuju se u populaciji u različitim omjerima, ovisno o sredini, procjenjivačima i kriterijima procjene (McGuerin et al., 1986., prema Mavrin-Cavor i Urli, 1988.; Montague i Rinaldi, 2001.).

U istraživanjima oblika i kvalitete ponašanja djece primjenjuje se različite metode i tehnike, a česta je uporaba ljestvica kakva je ona što su ju konstruirali i primijenili Žužul, Keresteš i Vlahović-Šentić (1990.). U identifikaciji oblika ponašanja istraživači se najčešće oslanjaju na roditelje kao ispitanike, ponajprije majke a onda i očeve (Schaughency i Lahay, 1985.), što je zbog slabe pouzdanosti kritiziraju brojni autori koji dvoje u kompetentnost tih procjenitelja (Victor, Halverson i Wampler, 1988.). Kritičare na takav zaključak navode značajna nesuglasja roditelja u procjeni ponašanja njihove djece, što su razlogom postavljanja ozbiljnih etičkih (Emanuel, Wendler i Grady, 2002.) i metodologijskih upita, koji, htjeli to ili ne, istraživači sada više ne mogu izbjeći. Od sedam etičkih načela provedbe istraživanja općenito, a osobito s djecom, nastalih sintezom tradicionalnih kriterija, slijeda deklaracija o pravima djeteta i rezultata istraživanja, osobito se važnim pokazuju ona o validnosti i ispravnu odabiru ispitanika (Emanuel, Wendler i Grady, 2002.) međusobno blisko povezanih. Pritom su se osobito upitnima pokazale procjene majka, o čemu govore i istraživanja u različitim dijelovima svijeta. Tako usporedba procjena majka u dvjema različitim etničkim skupinama (Sami i Norvežani) o problemima ponašanja njihove djece, pokazuju da majke naroda Sami daju najviše ocjene djevojčicama a najniže dječacima, dok je u norveških majka posve obrnuto, što prije govori o vrijednosnom sustavu tih skupina majka, nego o primjetno različitu ponašanju njihove djece (Heyerdal i Ronning, 2000.).

Dvojbu u pouzdanost majka kao procjeniteljica ponašanja i tegoba vlastite djece pobudila su i istraživanja problema djece – prognanika tijekom agresije na Hrvatsku 1991. godine. Između procjena majka i samoprocjena problema njihove djece – stradalnika rata nije nađena povezanost, a dobivena je visoka povezanost depresivnosti majka i broja simptoma što su ih identificirale u svoje djece. Majčinske procjene problema djece i samoprocjene djece obavljene su tri puta u duljem razdoblju (travanj 1992. godine, kolovoz 1992., listopad 1993.). Pokazalo se da se prva procjena majka o broju simptoma u djece tijekom progona, ne podudara s prvom, nego tek s drugom samoprocjenom djece, što je uslijedila nekoliko mjeseci poslije. Treća procjena majka također se ne podudara sa samoprocjenom

djece. No, procjene stanja djeteta povezane su s depresivnošću majka (Janković, 1995.). Iz toga se može najprije zaključiti kako percepcija majka manje odgovara stanju njihove djece nego samih majka. Majke, uz to, vrlo vjerojatno induciraju neka stanja u svoje djece, što bogatom verbalizacijom vlastitoga motrenja stanja djeteta, što depresivnošću, pa je to zabilježeno u drugoj samoprocjeni djece. Takve zaključke potkrjepljuju i rezultati o simptomima psihosocijalnih tegoba djece stradalnika rata smještene u zbjegu i u udomitelja 1992. godine (Janković i Magdalenčić, 1993.). Najmanje simptoma zamijećeno je u djece prognanika iz različitih dijelova Hrvatske smještene u udomitelja u Zagrebu bez majka i drugih članova uže obitelji. Znatno više simptoma zabilježeno je u djece prognanika smještene u udomiteljske obitelji zajedno s majkama, a najviše u djece smještene u zbjegu s majkama, rođacima pa i susjedima, prijateljima iz ulice ili škole (u zbjegu je bio smješten veći broj prognanika iz jednog manjega grada i njegove okolice, »etnički očišćena« tijekom velikosrpske agresije na Hrvatsku 1991.). Pokazalo se da, suprotno očekivanju, djeca smještena zajedno s majkama imaju više teškoća, nego ona bez majčine pratnje, zbog prenošenja vlastitih problema na djecu. »Bogatom verbalizacijom« ratnih strahota kojima su bile izložene osobno ili njihove rođakinje, susjede, poznanice, pred djecom, majke su djecu stavljale u nove stresne situacije ili su u malih stradalnika rata inducirale niz psihosocijalnih problema.

Ovi nalazi o nepouzdanosti majka kao ocjenjivača ponašanja vlastite djece podudaraju se s nalazima drugih autora koji su ustanovili visok stupanj povezanosti depresije majka i njihove percepcije problema vlastite djece (Conrad i Hammen, 1989.). Kada su procjenitelji roditelji, osobito majke, za koje se inače drži da najbolje poznaju vlastitu djecu, njihovo ponašanje i interese, očekivanja su vrlo velika ali brojna istraživanja pokazuju kako spram procjena majka valja biti jako rezerviran (Victor, Halverson i Wampler, 1988.; Janković, 1995.; Janković i Koren, 2002.; Janković i Koren, 2003.), jer su procjene majki o stanju njihove djece barem podjednako odraz njihova trenutnog čuvstvenog stanja koliko i zbiljskoga stanja i ponašanja djece. To potvrđuje nalaze prijašnjih stranih i domaćih istraživanja prema kojima procjene majka umnogome ovise o njihovu osobnom čuvstvenom, zdravstvenom i psihosocijalnom stanju ako su izložene dodatnim pritiscima, pa ih u istraživanjima o djeci treba uzeti s rezervom te, osim njihovih, rabi ti i procjene neutralnih ocjenjivača.

U manjem broju istraživanja prosuditelji su bile i osobe izvan obiteljskog kruga, razni stručnjaci, poput odgojitelja u dječjim ustanovama (Maroević i Janković, 1991.). Rezultati tih istraživanja pokazuju značajne razlike u procjenama roditelja i stručnjaka (odgojiteljica) koji se bave njihovom djecom. Slični su rezultati i nekih stranih istraživanja. Tako u jednom istraživanju razlika u ponašanju djece manjinskih i većinske skupine u SAD-u, gdje ne samo što su roditelji pripadnici manjina teško pristajali na suradnju, nego su utvrđene i znatne razlike u procjenama ponašanja među skupinama djece, osobito u usporedbi ocjena ponašanja djece prema percepciji roditelja, na jednoj, i nastavnika, na drugoj strani. Uz ostalo, zbog općeg stava prema pripadnicima manjinskih skupina, očekivalo se kako će nastavnici opaziti u većinske djece manje problema s pažnjom, depresivnošću i

školskim uspjehom nego što će to doživjeti roditelji te djece (Lagrecia i Silverman, 1993.).

Razlike u procjenama temeljem takvih istraživanja mogu se pripisati brojnim činiteljima, poput ocjenjivačeva poznavanja djece, njihova znanja o ponašanju djece općenito i kriterija za procjenjivanje određenih uzrasta, svrhe ocjenjivanja, vrijednosnog sustava prosuditelja i uže i šire društvene sredine u kojoj se ocjenjuje te trenutnoga psihičkog stanja procjenitelja. Među svim razlozima, nije zanemariva ni mogućnost da se djeca ponašaju različito u raznim sredinama, jer se djeca ponašaju sukladno pravilima određene sredine, odnosu te sredine spram njih, njenim zahtjevima na djecu i onome što sredina nudi s motrišta zadovoljavanja psihosocijalnih i drugih potreba, možebitnih, opravdanih ili neopravdanih, pritisaka na djecu ali i poticajima njihova rasta, razvoja i napredovanja. Pritom je osobito važno pitanje granica, njihovo postavljanje i održavanje, napose odnos djece spram njih (Juul, 1996.: 217). O tome tko ih je i kako definirao, prihvaćaju li ih djeca ili ne, ovisi i proces socijalizacije, a potom i pojava različitih oblika ponašanja što može dosegnuti razinu poziva u pomoć ali i neprihvatljiva, poremećenog ponašanja. Stanje stvari u tome pogledu dobro oslikava način kako djeca prihvaćaju zahtjeve roditelja – odmah s pouzdanošću kao logične poticaje, teško s rezervom ili posve ih odbacujući. Opisane razlike u ponašanju djece koja žive u različitim sredinama, i to spram etničke pripadnosti obitelji ili njihove pripadnosti većinskoj ili manjinskoj skupini, ali je otvoreno pitanje kakva je razlika u procjenama ponašanja, funkcioniranja i interesa djece s obzirom na veličinu prebivališta njihovih obitelji. Utječe li to što obitelj živi u selu ili u gradu na roditeljsku percepciju ponašanja vlastite djece? Osim toga, zanima nas utječe li veličina naselja na interese djece i način provođenja slobodnog vremena u kojemu se pojavljuje prostor za bavljenje različitim konstruktivnim aktivnostima, ali i za ispoljavanje neprilagođenih oblika ponašanja.

2. Cilj istraživanja

2.1. Osnovni cilj

Osnovni je cilj ovog istraživanja ustanoviti roditeljske percepcije određenih oblika ponašanja i interesa djece u seoskoj i gradskim sredinama u svjetlu specifičnih etičkih i metodologijskih problema istraživanja o djeci.

2.2. Posebni ciljevi

Posebni su ciljevi utvrditi sličnosti i razlike u roditeljskoj percepciji ponašanja vlastite djece i njihovih interesa u tri aspekta ponašanja:

- a) način kako djeca primaju zahtjeve roditelja,
- b) odabir sadržaja kojima se djeca bave u slobodnom vremenu,
- c) odabir sadržaja u slobodnim aktivnostima u školi.

3. Metodologija

Podaci su prikupljeni polustrukturiranim intervjuom kakav se u pilot-istraživanju pokazao prikladnim.¹ Nakon logične analize i kontrole odgovora bračnih partnera na sve varijable, moglo se je upotrijebiti podatke dobivene od 789 bračnih parova, odnosno 789 očeva i 789 majka, što znači da uzorak čini 1.578 ispitanika. Prema prebivalištu 212 parova žive u selu (26,9%), 292 (37,0%) u manjima i srednjim gradovima, te 285 (36,1%) u velikim gradovima.

3.1. Mjere rabljene u ovom radu

Ispitivanje načina kako djeca prihvaćaju zahtjeve odraslih provedeno je trostupajnskom ljestvicom Likertova tipa (odmah i izvrsno – korektno – teško ili nikako) na kojoj su roditelji, odvojeno majke i očevi, procijenili ponašanje svoje djece.

U ispitivanju interesa djece od roditelja se zahtijevalo da ocijene kojim se sadržajima djeca bave u slobodno vrijeme, odnosno u školskim slobodnim aktivnostima. Zadaća je roditelja bila na priloženu popisu 14 aktivnosti navesti čime se njegova djeca bave. Odgovori očeva i majka prikupljeni su odvojeno. Ček-lista izvanškolskih aktivnosti obasizala je slijedeće: 1) odlasci u kino; 2) odlasci u kazalište; 3) posjeti koncertima; 4) posjeti izložbama; 5) igra; 6) sport; 7) čitanje; 8) sviranje; 9) slikanje; 10) slušanje glazbe; 11) gledanje televizije; 12) bavljenje životinjama; 13) ples; 14) učenje/priprema za školu. Druga ček-lista sadržavala je 13 slobodnih aktivnosti u školi: 1) literarna sekcija; 2) glazbena; 3) likovna; 4) plesna; 5) folklorna; 6) novinarska; 7) cvjećarska; 8) ručni rad; 9) recitatorska; 10) izborna nastava; 11) strani jezici; 12) zbor; 13) dramska.

Na osnovi odgovora u oba popisa oblikovana su dva ukupna kompozitna rezultata: 1) broj aktivnosti odabranih u popisu »aktivnosti djece u slobodno vrijeme«, pri čemu rezultat u ovoj varijabli teorijski varira u rasponu od 0 do 14, te 2) broj aktivnosti odabranih u popisu »slobodne aktivnosti u školi«, pri čemu rezultat može varirati u rasponu od 0 do 13. Kompozitne varijable oblikovane su odvojeno za odgovore očeva i za odgovore majka.

4. Rezultati i rasprava

4.1. Kako djeca ispunjavaju zahtjeve roditelja?

Iako se ponašanje djece ocjenjuje svakodnevno u izoliranim situacijama i užemu obiteljskom krugu, istraživanja pokazuju da su te ocjene vrlo sporne, osobito

¹ Metodologiju i uzorak potanje opisuje rad »Metode u projektu istraživanja Obitelj u Hrvatskoj nakon rata« objavljen u ovom broju Sociologije sela (str. 11–22).

uspoređi li se percepcije roditelja. Poglavitno se spornim u odnosu roditelja i djece tradicionalno smatra ispunjavanje zahtjeva roditelja. Rezultate našeg istraživanja prikazuju tablice 1. i 2.

Tablica 1.

Kako djeca prihvaćaju zahtjeve roditelja prema procjenama očeva

Način prihvaćanja roditeljskih zahtjeva	Naselje							
	Selo		Mali i srednji grad		Veliki grad		Ukupno	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Odmah i izvrsno	28	13,3	43	14,6	33	11,6	104	13,2
Korektno	151	71,6	213	72,4	207	72,9	571	72,4
Teško ili nikako	32	15,2	38	12,9	44	15,5	114	14,4
Ukupno	211	100,0	294	100,0	284	100,0	789	100,0

$$\chi^2 = 1,784; df = 4; p > 0,05$$

Očevi u svim vrstama naselja (tablica 1.) podjednako ocjenjuju ponašanje vlastite djece kada trebaju odgovoriti na zahtjeve odraslih. Gotovo tri četvrtine očeva reakcije djece na roditeljske zahtjeve ocjenjuje korektnima, a teškoće u prihvaćanju roditeljskih zahtjeva navodi između 12,9% (mali i srednji gradovi) i 15,5% očeva (veliki gradovi). Proizlazi da zahtjeve 14,4% očeva djeca teško ili uopće ne prihvaćaju, tj. da se u toliko obitelji djeca ne pridržavaju pravila, ne prihvaćaju postavljene granice, pa njihovo ponašanje ulazi u područje aberantnoga i u kontekstu teorije obrambenih mehanizama može se smatrati pozivom upomoć.

Tablica 2.

Kako djeca prihvaćaju zahtjeve roditelja prema procjenama majki

	Naselje							
	Selo		Mali i srednji grad		Veliki grad		Ukupno	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Odmah i izvrsno	29	14,9	32	10,8	30	10,1	91	11,5
Korektno	133	68,2	218	73,6	220	73,8	571	72,4
Teško ili nikako	33	16,9	46	15,5	48	16,1	127	16,1
Ukupno	195	100,0	296	100,0	298	100,0	789	100,0

$$\chi^2 = 3,335; df = 4; p > 0,05$$

Vrlo su sukladni odgovori majka, s tim što više majka ocjenjuje kako njihove zahtjeve djeca teško ili nikako prihvaćaju (15,5% u malim i srednjim gradovima do 16,9% u selu). To govori o dosljednom ponašanju djece, odnosno o njihovu prih-

vaćanju i ne prihvaćanju granica što ih postavljaju majke i očeva. Kako bismo ispitali stupanj podudarnosti očeva i majka, odgovore svih 789 roditeljskih parova prikazali smo u zajedničkoj kontingencijskoj tablici (tablica 3.).

Tablica 3.

Procjene očeva i majki kako njihova djeca prihvaćanju roditeljske zahtjeve

Procjene majka		Procjene očeva			
		odmah i izvrsno	korektno	teško ili nikako	Ukupno očevi
odmah i izvrsno	f	39	51	5	95
	%	4,9	6,5	0,6	12,0
korektno	f	59	467	43	569
	%	7,5	59,2	5,4	72,1
teško ili nikako	f	4	51	70	125
	%	0,5	6,5	8,9	15,8
Ukupno majke	f	102	569	118	789
	%	12,9	72,1	15,0	100,0

Proizlazi da je 73% parova dalo jednaku procjenu. Vrijednost je hi-kvadrat testa za podatke u tablici 3. 267,05 što je uz 4 stupnja slobode statistički značajno ($p < 0,001$) te pokazuje da postoji značajna razlika u tome kako pojedina djeca prihvaćaju zahtjeve roditelja, ali te razlike ne ovise o veličini mjesta u kojemu žive. Koeficijent kontingencije (C), kao mjera povezanosti odgovora očeva i majka, jest 0,503 ($p < 0,001$) što znači da su vrlo suglasni u percepciji ponašanja svoje djece. Wilcoxonov test sume rangova pokazuje da nema značajne razlike u procjenama očeva i majka ($z = -0,899$; $p > 0,05$) te potvrđuje prijašnji zaključak o dosljednu ponašanju djece, odnosno suglasju roditelja u percepciji ponašanja djece, a to odstupa od nalaza više autora (pa i ovog članka). Rezultati govore kako razlike u percepciji ponašanja djece uvjetuju drugi činitelji što ih valja istražiti u budućim istraživanjima.

Gotovo 13% očeva i 16,1% majka doživljava da njihova djeca teško ili uopće ne prihvaćaju zahtjeve autoriteta. No, kontingencijska tablica pokazuje da je broj obaju roditelja koji u svoje djece percipiraju neprihvaćanje zahtjeva malo manji (8,9%) jer se 3,1% očeva i 7,2% majka ne suglašuju, a to je na tragu rezultata prijašnjih istraživanja procjena ponašanja djece (Janković i Marojević, 1991).

Usporedba roditeljskih percepcija psihosocijalnih i kognitivnih problema djece (teškoće u učenju, poremećaji sna i spavanja, psihoorganske smetnje, poremećaji apetita, teškoće u komuniciranju) u naseljima različite veličine pokazuje tendenciju da probleme percipira malo više majka nego očeva, ali ta razlika nije statistički značajna ($P = 0,417$) što je različito od citiranih rezultata. Nije nađena ni značajna razlika spram vrste naselja ($P = 0,825$ za procjene očeva a $P = 0,253$ za procjene majka).

4.2. Interesi djece temeljem sadržaja kojima se bave u slobodu vremenu

Tablica 4.

Način provođenja slobodnog vremena djece prema percepciji očeva

Vrsta aktivnosti	Naselje								Razlika prema vrsti naselja
	Selo (N = 212)		Mali i srednji gradovi (N = 292)		Veliki gradovi (N = 285)		Ukupno (N = 789)		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
odlasci u kino	117	55,2	181	62,0	248	87,0	546	69,2	$\chi^2 = 69,11^{**}$
odlasci u kazalište	69	32,5	86	29,5	193	67,7	348	44,1	$\chi^2 = 101,39^{**}$
odlasci na koncerte	55	25,9	97	33,2	115	40,4	267	33,8	$\chi^2 = 11,35^{**}$
odlasci na izložbe	23	10,8	49	16,8	78	27,4	150	19,0	$\chi^2 = 23,04^{**}$
igra	163	76,9	235	80,5	221	77,5	619	78,5	$\chi^2 = 1,16$
sport	120	56,6	172	58,9	164	57,5	456	57,8	$\chi^2 = 0,28$
čitanje	65	30,7	105	36,0	102	35,8	272	34,5	$\chi^2 = 1,87$
sviranje	33	15,6	47	16,1	38	13,3	118	15,0	$\chi^2 = 0,95$
slikanje	13	6,1	24	8,2	45	15,8	82	10,4	$\chi^2 = 14,53^{**}$
slušanje glazbe	82	38,7	122	41,8	127	44,6	331	42,0	$\chi^2 = 1,73$
gledanje TV	171	80,7	218	74,7	193	67,7	582	73,8	$\chi^2 = 10,71^{**}$
bavljenje životinjama	85	40,1	75	25,7	64	22,5	224	28,4	$\chi^2 = 20,27^{**}$
ples	39	18,4	53	18,2	61	21,4	153	19,4	$\chi^2 = 1,16$
škola/učenje	96	45,3	145	49,7	115	40,4	356	45,1	$\chi^2 = 5,05$

* p < 0,05, **p < 0,01

Dobivene vrijednosti hi-kvadrat testa pokazuju da se djeca u različitim sredinama razlikuju u izboru aktivnosti. Visok je stupanj neslaganja nađen za odlazak u kino, kazalište, na koncerte i izložbe. U ova četiri izbora prednjače očevi u velikim gradovima što je bilo i za očekivati s obzirom na ponudu koja utječe na razvoj interesa djece, pa i na njihov odabir aktivnosti. Na drugome su mjestu, prema preferencijama tih sadržaja, očevi u manjim gradovima, a na trećemu oni u selu. No, to se ne zamjećuje u svim aktivnostima, pa odlaske u kazalište odabire više očeva u selu nego u manjim gradovima. Izbor slikanja prati veličinu naselja jer ovisi o određenim uvjetima i razvoju interesa u djece. Aktivnost dostupnu podjednako svima, kakva je gledanje TV-programa, odabire najviše očeva u selu, zatim u manjem, a ponajmanje iz velikom gradu. Takav je poredak posljedicom vjerojatno većih mogućnosti odabira u malim i srednjima, napose u velikim gradovima. Bavljenje životinjama prati jednak trend ali, zbog ponude, obrnutog smjera. U odabiru ostalih aktivnosti razlike nisu statističke značajne.

Rezultati procjene interesa djece temeljem aktivnosti kojima se bave u slobodno vrijeme koje su dale majke prikazuje tablica 5.

Tablica 5.

Način provođenja slobodnog vremena djece prema percepciji majka

Vrsta aktivnosti	Naselje								Razlika prema vrsti naselja
	Selo (N=212)		Mali i srednji gradovi (N = 292)		Veliki gradovi (N = 285)		Ukupno (N = 789)		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
odlasci u kino	123	58,0	196	67,1	245	86,0	564	71,5	$\chi^2 = 50,90^{**}$
odlasci u kazalište	71	33,5	92	31,5	199	69,8	362	45,9	$\chi^2 = 103,21^{**}$
odlasci na koncerte	53	25,0	91	31,2	115	40,4	259	32,8	$\chi^2 = 13,57^{**}$
odlasci na izložbe	27	12,7	56	19,2	84	29,5	167	21,2	$\chi^2 = 21,51^{**}$
igra	167	78,8	237	81,2	224	78,6	628	79,6	$\chi^2 = 0,71$
sport	128	60,4	172	58,9	173	59,9	473	59,9	$\chi^2 = 0,22$
čitanje	75	35,4	117	40,1	117	41,1	309	39,2	$\chi^2 = 1,80$
sviranje	32	15,1	52	17,8	45	15,8	129	16,3	$\chi^2 = 0,76$
slikanje	20	9,4	38	13,0	50	17,5	108	13,7	$\chi^2 = 6,95^*$
slušanje glazbe	91	42,9	141	48,3	135	47,4	367	46,5	$\chi^2 = 1,55$
gledanje TV	167	78,8	236	80,8	193	67,7	596	75,5	$\chi^2 = 15,04^{**}$
bavljenje životinjama	77	36,3	85	29,1	68	23,9	230	29,2	$\chi^2 = 9,14^{**}$
ples	45	21,2	57	19,5	65	22,8	167	21,2	$\chi^2 = 0,93$
škola/učenje	113	53,3	155	53,1	128	44,9	396	50,2	$\chi^2 = 4,97$

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Razlike u procjenama sadržaja kojima se djeca bave u očeva u različitim sredinama prate i rezultati za majke. Jedino se među značajnima izdvaja razlika između majka i očeva u različitim mjestima za izbor slikanja u dokolici. Ona je u majka iz različitih sredina malo niže razine značajnosti (0,05) nego u očeva (0,01), ali je tendencija zadržana.

Osam desetina (najviše) majka i očeva doživljavaju da važno mjesto u strukturi aktivnosti što ih djeca osnovnoškolskog uzrasta odabiru prema osobnim sklonostima, izražavajući tako vlastite interese, zauzima igra. Odabir igre kao načina provođenja slobodnog vremena uvjetovan je uzrastom djece, a taj postotak nije veći zato što se znatan dio djece stalno bavi određenima, konstruktivnim aktivnostima – s sportom, čitanjem, glazbom i sl. Razlike u procjenama majka i očeva u različitim sredinama nisu, međutim, statistički značajne.

Znakovito je da ni očevo ni majke među aktivnosti kojima se njihova djeca bave u slobodno vrijeme nisu uvrstili nijedan oblik neprihvatljiva ili asocijalnog ponašanja.

Znatno manje majka (šest desetina) doživljava bavljenje sportom načinom provođenja slobodnog vremena, nasuprot igri. Zanimljivo je da sport odabire najviše majka u velikom gradu, potom u selu, a tek onda u manjim gradovima, ali pošto te razlike nisu statistički značajne, nisu pravilom. U tablici 4. primjetno je da percepcija sporta kao načina provođenja slobodnog vremena u očeva ima različitu

raspodjelu u funkciji veličine mjesta nego percepcija majka. Najčešće ga odabiru očevi u manjim gradovima, zatim u velikima, a najmanje u selima. No, ni ove razlike nisu značajne, pa sve ostaje na razini tendencija.

Provođenje slobodnog vremena u čitanju percipira daleko manje roditelja (trećina očeva i dvije desetina majka) nego što se očekivalo. Razvidna je razlika majka u percepciji odabira knjige: najmanje majka u selu ističe čitanje, malo više u manjim gradovima a najviše u velikim, ali razlike nisu dosegule razinu statističke značajnosti. Očito je da ni razlike percepcije odabira čitanja kao sadržaja djece u slobodno vrijeme ni u očeva nisu dosegule razinu statističke značajnosti, mada je razvidna jednaka tendencija.

Bavljenje vlastite djece glazbom u dokolici percipira još manji dio majka nego čitanje, što uvjetuju nužni preduvjeti. Najviše majka percipira tu aktivnost djece u manjim gradovima, potom u velikima, a najmanje u selu. No, to je tek tendencija, jer razlike nisu statistički značajne. I ispitivanje percepcije očeva pokazuje kako ta aktivnost nije toliko raširena kao čitanje ili sport. Najviše očeva prepoznalo ju je u manjima i srednjim gradovima, zatim u selu, a najmanje u velikim gradovima, ali razlike među njima nisu značajne.

Bavljenje vlastite djece slikanjem u dokolici zamijetilo je još manje majka nego glazbu, i to zbog naravi aktivnosti. Ova aktivnost je najzastupljenija u velikima, zatim u malim gradovima, te na kraju u selima. Vrijednost hi-kvadrat testa statistički je značajna te potvrđuje stvarnu razliku koja se vjerojatno temelji na nejednakim mogućnostima i nejednaku poticanju djece za bavljenje slikanjem. Sličnu je tendencija dalo ispitivanje očeva, s tim što je razlika procjena očeva iz mjesta različite veličine veća nego u procjeni njihovih supruga.

Slušanje glazbe s radija, gramofona, kasetofona i CD-a oblik je provođenja slobodnog vremena velikog dijela (gotovo polovice) djece. Majke percipiraju bavljenje djece ovim oblikom zabave to češće što su iz većeg mjesta ali te razlike nisu statistički značajne. I ovdje je dobiven vrlo sličan rezultat ispitivanjem očeva.

Sukladno očekivanju, gledanje televizije prevladava u slobodnom vremenu: tri četvrtine majka i neznatno manje očeva doživljava da im djeca dokolicu trate uz televizijski prijamnik. Taj oblik odabire najviše majka u manjima i srednjim gradovima, malo manje u selima a najmanje u velikim gradovima. Ovakva raspodjela donekle iznenađuje ali ju je moguće objasniti bitno većom ponudom drugih sadržaja u velikom gradu i obvezama djece u selu oko imanja. Prema percepciji očeva, televiziju najviše gledaju djeca u selu, malo manje u malomu i srednjem gradu a najmanje u velikom, no razlike nisu značajne. Takvu percepciju očeva u selu može se pripisati njihovu općem stavu prema gledanju televizije kao gubljenju vremena, kada toliko toga treba obaviti na obiteljskom imanju.

Masovna proizvodnja tehničkih naprava očito je približila stilove života mladih u svim sredinama izborom konfekcijskih sadržaja kakvi često nemaju ništa s lokalnom kulturom i pridonose njezinu rastakanju, ali na drugoj strani daju djeci podjednake mogućnosti, neovisno o tome gdje žive.

Otpriblike tri desetine majka i očeva doživljavaju da im se djeca u slobodno vrijeme bave životinjama, često kućnim ljubimcima ili domaćim životinjama koje imaju takvu ulogu, što upućuje na razmjerno visoko mjesto među sadržajima djece u slobodno vrijeme. Učestalost bavljenja životinjama prati očekivanja. Najviše majka u selu zapaža taj oblik, potom one u manjim gradovima a najmanje u velikim gradovima. Razlika je statistički značajna. Očevi tu aktivnost percipiraju na sličan način ali su razlike u učestalosti bavljenja životinjama veće pa je i značajnost razlike veća. No, razlike među supružnicima nisu značajne.

Bavljenje plesom, prema percepciji majka, manje je zastupljena aktivnost njihove djece nego slušanje glazbe, što je razumljivo s obzirom na osnovnoškolsku dob. Zanimljivo je da je ples češći odabir u selu nego u manjim gradovima, što bi možda moglo objasniti češće organizirano njegovanje folklor, ali i suvremenih plesova.

Čak polovica majka percipira da njihova djeca znatan dio slobodnog vremena provode u ispunjavanju školskih obveza. To ih opaža najviše u malim gradovima, zatim u selu a najmanje u velikim gradovima, a razlike su značajne kako pokazuju vrijednosti hi-kvadrat testa. Razloge ovih razlika teško je razumjeti i objasniti. U selu djeca imaju često obveze na gospodarstvu, ali je poznato da upravo majke školovanju pridaju osobitu pozornost. U velikim gradovima roditelji, najmanje znaju o kretanjima djece, pa i njihove procjene o strukturi provođenja slobodnog vremena djece mogu biti upitne. U manjim gradovima roditelji imaju bolji pregled kretanja svoje djece a i obiteljske ambicije su usmjerene prema nastavku školovanja, pa to može biti razlog relativno češće zastupljenosti učenja u slobodno vrijeme. Percepcije očeva su tendencijski slične onima u majka, jedino ih manje percipira da se njihovi potomci u slobodno vrijeme bave školskim obvezama.

Na kompozitnoj varijabli, koja predstavlja broj navedenih aktivnosti u rasponu od 0 do 14, analizom varijance provjerena je razlika broja aktivnosti djece u naseljima različite veličine. Rezultate analiza za procjene očeva i majka prikazuje tablica 6.

Tablica 6.

Deskriptivna statistika kompozitne varijable »broj aktivnosti djece u slobodno vrijeme« za uzorak očeva i majka

Naselje	N	$\bar{X}$	σ	Minimum	Maksimum
Procjene očeva					
Selo	213	5,3286	2,5430	0,00	13,00
Mali i srednji grad	292	5,5034	2,6052	1,00	13,00
Veliki grad	284	6,2007	2,5744	0,00	13,00
Ukupno	789	5,7072	2,6016	0,00	13,00
Procjene majka					
Selo	213	5,6150	2,6745	1,00	13,00
Mali i srednji grad	292	5,9041	2,6974	1,00	14,00
Veliki grad	284	6,4683	2,4442	1,00	13,00
Ukupno	789	6,0292	2,6227	1,00	14,00

Jednosmjerna analiza varijance za nezavisne skupine pokazala je da se statistički značajno razlikuju ($F = 8,416$, $df = 2,786$, $p < 0.001$) tri skupine očeva iz naselja različite veličine u rezultatima na varijabli »broj aktivnosti djece u slobodno vrijeme«. Pritom broj aktivnosti djece blago raste usporedo s veličinom mjesta. Scheffevim testom utvrđene su međugrupne razlike sela i velikoga grada ($p < 0,001$), te srednjih i velikih gradova ($p < 0,001$) na podjednako visokoj razini. Statistički značajna razlika ($F = 7,076$, $df = 2,786$, $p < 0.001$) postoji i između triju skupina majka u toj varijabli s jednakim blagim povećanjem broja aktivnosti s veličinom naselja. Provjera značajnosti međugrupnih razlika Scheffevim testom dala je značajne razlike u prosječnom broju aktivnosti djece sela i velikoga grada ($p < 0,001$), te srednjih i velikih gradova ($p < 0,05$), mada na malo nižoj razini nego u procjeni očeva. Razlike su sukladne različitoj ponudi.

4.3. Procjene slobodnih aktivnosti djece u školi kao mjerila njihovih interesa

U drugom dijelu oboje roditelja neovisno je navodilo u koje su školske aktivnosti uključena njihova djeca. Rezultate opisne statistike primjene ček-liste »slobodne aktivnosti djece u školi« prikazuju tablice 7. i 8.

Tablica 7.

Slobodne aktivnosti kojima se djeca bave u školi prema procjeni očeva

Vrsta aktivnosti - sekcija	Naselje								Razlika prema veličini mjesta
	Selo (N = 212)		Mali i srednji gradovi (N = 292)		Veliki gradovi (N = 285)		Ukupno (N = 789)		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
literarna	31	14,6	50	17,1	50	17,5	131	16,6	$\chi^2 = 0,84$
glazbena	38	17,9	79	27,1	52	18,2	169	21,4	$\chi^2 = 8,75^*$
likovna	36	17,0	54	18,5	67	23,5	157	19,9	$\chi^2 = 3,82$
plesna	38	17,9	52	17,8	59	20,7	149	18,9	$\chi^2 = 0,96$
folklorna	30	14,2	36	12,3	35	12,3	101	12,8	$\chi^2 = 0,47$
novinarska	8	3,8	17	5,8	30	10,5	55	7,0	$\chi^2 = 9,49^{**}$
cvjećarska	5	2,4	6	2,1	5	1,8	16	2,0	$\chi^2 = 0,23$
ručni rad	10	4,7	13	4,5	5	3,5	28	3,5	$\chi^2 = 4,22$
recitatorska	31	14,6	42	14,4	52	18,2	125	15,8	$\chi^2 = 0,38$
izborna nastava	70	33,0	91	31,2	97	34,0	258	32,7	$\chi^2 = 0,55$
strani jezici	45	21,2	106	36,3	128	44,9	279	35,4	$\chi^2 = 30,02^{**}$
zbor	48	22,6	73	25,0	64	22,5	185	23,4	$\chi^2 = 0,63$
dramska	28	13,2	40	13,7	31	10,9	99	12,5	$\chi^2 = 1,16$

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Prema tablici 7. statistički značajne razlike u percepciji preferencije aktivnosti djece u školi očeva iz mjesta različite veličine postoje tek u tri slučaja: bavljenje glazbom, novinarstvom i stranim jezicima. Glazbom se, prema očevima, ponovo najčešće bave djeca u manjim gradovima a novinarstvom i stranim jezicima u velikim. U sve tri aktivnosti najmanje su zastupljena djeca sa sela što je moguće objasniti najskromnijom ponudom u toj sredini.

Najčešće su odabrane aktivnosti izborna nastava, zatim pjevanje u zboru i strani jezici. Sve tri aktivnosti povezane su istodobno s osnovnim obrazovnim funkcijama škole, pa odabir nije ovisio samo o interesima djece, nego i o zahtjevima nastavnika i školskim pravilima.

Tablica 8.

Slobodne aktivnosti kojima se djeca bave u školi prema procjeni majka

Vrsta aktivnosti - sekcija	Naselje								Razlika prema vrsti naselja
	Selo (N = 212)		Mali i srednji gradovi (N = 292)		Veliki gradovi (N = 285)		Ukupno (N = 789)		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
literarna	32	15,1	58	19,9	60	21,1	150	19,0	$\chi^2 = 3,04$
glazbena	36	17,0	76	26,0	54	18,9	166	21,0	$\chi^2 = 7,23^*$
likovna	29	13,7	63	21,6	66	23,2	158	20,0	$\chi^2 = 7,52^*$
plesna	34	16,0	58	19,9	56	19,6	148	18,8	$\chi^2 = 1,41$
folklorna	31	14,6	41	14,0	29	10,2	101	12,8	$\chi^2 = 2,79$
novinarska	10	4,7	14	4,8	34	11,9	58	7,4	$\chi^2 = 13,74^{**}$
cvjećarska	7	3,3	5	1,7	5	1,8	17	2,2	$\chi^2 = 1,81$
ručni rad	8	3,8	13	4,5	4	1,4	25	3,2	$\chi^2 = 4,72$
recitatorska	37	17,5	46	15,8	54	18,9	137	17,4	$\chi^2 = 1,03$
izborna nastava	64	30,2	105	36,0	100	35,1	269	34,1	$\chi^2 = 2,02$
strani jezici	45	21,2	113	38,7	142	49,8	300	38,0	$\chi^2 = 42,28^{**}$
zbor	50	23,6	80	27,4	65	22,8	195	24,7	$\chi^2 = 1,83$
dramska	35	16,5	42	14,4	40	14,0	117	14,8	$\chi^2 = 0,66$

Percepcije majka malo se razlikuju od percepcija očeva. Razlike u izboru aktivnosti u odnosu na sredinu iz koje su majke nešto su brojnije. Uz bavljenje glazbom, novinarstvom i stranim jezicima, razlika je nađena i za izbor likovne sekcije u školskim izvannastavnim aktivnostima. Prema stupnju sklonosti, poredak interesa podudara se s onim u percepciji očeva, što ponovo odstupa od rezultata nekih prijašnjih istraživanja.

Rezultate na kreiranoj kompozitnoj varijabli koja predstavlja ukupan broj slobodnih aktivnosti u školi u koje su uključena djeca (rezultat u tako definiranoj

varijabli varira u rasponu od 0 do 13) na poduzorcima očeva i majka prikazuje tablica 9.

Tablica 9.

Opisna statistika kompozitne varijable »broj slobodnih aktivnosti u školi« za uzorak očeva i majka

Naselje	N	$\bar{X}$	σ	Minimum	Maksimum
Procjena očeva					
Selo	213	2,5728	2,1979	0,00	13,00
Mali i srednji grad	292	2,8630	2,5394	0,00	12,00
Veliki grad	284	2,9754	2,8944	0,00	14,00
Ukupno	789	2,8251	2,5914	0,00	14,00
Procjena majka					
Selo	213	2,5258	2,1159	0,00	12,00
Mali i srednji grad	292	3,0548	2,7327	0,00	13,00
Veliki grad	284	3,0986	2,9407	0,00	13,00
Ukupno	789	2,9278	2,6698	0,00	13,00

Provedena jednosmjerna analiza varijance za nezavisne skupine pokazala je da nema statistički značajne razlike u percepcijama očeva ($F = 1,520$; $df = 2,786$; $p > 0,05$) u trima vrstama naselja u rezultatima za varijablu »broj slobodnih aktivnosti djece u školi«. Analizom varijance za nezavisne skupine jednako je statistički značajna razlika ($F = 3,346$; $df = 2,786$; $p < 0,05$) ustanovljena i za procjene majka. Od međugrupnih razlika izračunavanih Scheffeovim testom nijedna nije utvrđena na razini statističke značajnosti.

4.4. Povezanost procjena majka i očeva

T-testom za zavisne uzorke provjerena je značajnost razlike procjena bračnih partnera u obadvije kompozitne varijable.

Tablica 10.

Provjera značajnosti razlike 789 bračnih partnera na kompozitnoj varijabli »broj aktivnosti djece u slobodno vrijeme«

	$\bar{X}$	σ	t-omjer	df	p
Majke	6,03	2,623	4,664	788	< 0,001
Očevi	5,71	2,602			

Proveden t-test pokazao je da majke navode statistički značajno više aktivnosti djece nego očevi ($t = 4,664$; $p < 0,001$). To se može objasniti većom senzibilizira-

nošću i uključenošću majka u svakidašnje aktivnosti djece – očevi su više usmjereni na zadovoljavanje materijalnih potreba obitelji, ali može biti i posljedicom emocionalnih osobina majka i njihove povezanosti s percepcijom vlastite djece i njihova ponašanja. U slobodnom tumačenju to može biti pokazatelj stupnja patrijarhalnosti u igranju obiteljskih uloga. Budući da su razlike vrlo slične za sva tri poduzorka naselja, analizu smo proveli na cijelome uzorku 789 bračnih parova. Pearsonov koeficijent korelacije procjena očeva i majka u svezi s brojem aktivnosti kojima se djeca bave u slobodno vrijeme statistički je značajan i upućuje na visoku povezanost ($r = 0,725$; $p < 0,001$).

Tablica 11.

Provjera značajnosti razlike 789 bračnih partnera na kompozitnoj varijabli »broj slobodnih aktivnosti djece u školi«

	$\bar{X}$	σ	t-omjer	df	p
Majke	2,93	2,67	1,538	788	> 0,05
Očevi	2,83	2,59			

Proveden t-test pokazao je da nema statistički značajne razlike u broju slobodnih aktivnosti djece u školi ($t = 1,538$; $p > 0,05$). I u ovom slučaju smo razliku testirali na cijelome uzorku – 789 bračnih parova. Pearsonov koeficijent korelacije procjena očeva i majka broja slobodnih aktivnosti djece u školi statistički je značajan i potvrđuje visoku povezanost ($r = 0,746$; $p < 0,001$).

Rezultati ovog istraživanja uglavnom se ne podudaraju s brojnim prijašnjim nalazima istraživača koji se bave problemom procjena ponašanja i funkcioniranja djece. Ovdje su razlike među roditeljima minimalne i, neovisno o veličini uzorka, češće na razini tendencije nego stvarnih razlika. S motrišta opće teorije sustava i za očekivati je da uporedni podsustavi obiteljskog sustava reagiraju podjednako na funkcioniranje drugih podsustava. Tek to što majke opažaju veći broj aktivnosti kojima se bave njihova djece nego očevi, navodi na zaključivanje o tome kako su roditeljske uloge u našim obiteljima još pod utjecajem tradicionalnoga, patrijarhalnog sustava vrijednosti.

Razlike u percepciji ponašanja i interesa djece među skupinama roditelja, prema veličini mjesta boravka, pokazuju dosljednost funkcioniranja tih lokalnih zajednica kao sustava, odnosno obiteljima pripadajućih nadsustava ali i opravdanost podjele naselja prema veličini kakva je primijenjena u planiranju ovog istraživanja.

Razlike među percipiranim interesima i njima vođenim izborima aktivnosti djece potvrđuju očekivanja i upućuju na zaključak da će i ubuduće veće izgleda imati djeca u gradovima, osobito velikima, nego u selu. To se osobito vrijedi kada su u pitanju pripreme za daljnje školovanje i život djece, budućih odraslih ljudi, u globaliziranom svijetu. Grad, osim toga, pruža daleko više mogućnosti razvijanja različitih sklonosti i interesa djece do razine budućeg poziva – od sporta do kulturnog stvaralaštva (film, kazalište i likovno i glazbeno umjetničko izražavanje).

5. Zaključak

Rezultati istraživanja pokazuju da u pogledu ponašanja djece, odnosno njihova prihvaćanja roditeljskih zahtjeva, što govori i o njihovom prihvaćanju pravila ili granica, nema značajne razlike u procjenama majka i očeva, što se razlikuje od rezultata nekih prijašnjih istraživanja i ohrabruje jer znači da su se roditelji, poglavito majke, pokazale pouzdanim procjeniteljima ponašanja vlastite djece. To otklanja etičke a samim tim i metodologijske probleme istraživanja o djeci kad je posrijedi odabir ispitanika. Pokazalo se, također, da ni veličina naselja nije presudna za percepciju roditelja o ponašanju djece.

Ustanovljene su, međutim, razlike u izboru aktivnosti, ovisno o veličini naselja, tako što je posjećivanje kina, koncerata i izložba češće što je naselje veće, a to potvrđuje očekivanja jer je i ponuda raznovrsnija u većim gradovima. Aktivnosti podjednako dostupne svima, neovisno o veličini naselja – praćenje TV-programa, primjerice, percipira najviše roditelja u selima, zatim u manjim i srednjim gradovima, a tek potom u velikim gradovima. Slično je s percepcijom bavljenja životinja. I te su razlike su očekivane, zbog razlika u ponudama i stilu života u različitim sredinama.

Najviše se čita u velikim gradovima, unatoč najvećoj ponudi mogućih drugih, »atraktivnijih« sadržaja. Ovaj trend slijede percepcije obaju roditelja, samo što su razlike za uzorak majka malo manje. Te se razlike može pripisati stilovima života u selu te u manjima i srednjim gradovima u odnosu na velike, gdje su aktivnosti izvan stana iznimka, čime se otvara dodatan fond vremena a kultura čitanja njeuguje naraštajima.

Broj aktivnosti kojima se djeca bave u slobodno vrijeme postupno raste ovisno o veličini naselja prema procjenama obaju roditelja, s tim što su razlike manje u procjenama majka. I ove bi tendencije mogle biti uvjetovane razlikama u ponudi.

U broju slobodnih aktivnosti djece u školi nije nađena značajna razlika u odnosu na veličinu naselja prema percepciji očeva, dok je utvrđena za percepcije majka. Utvrđeno je i to da majke prepoznaju znatno više aktivnosti nego očevi u svima sredinama, što se može pripisati većoj angažiranosti majke u vezi sa školskim aktivnostima djeteta.

Na osnovi ukupnih rezultata može se zaključiti da se u percepciji svoje djece roditelji u ovom istraživanju manje razlikuju nego u nekima prijašnjim a ustanovljene nepodudarnosti koje govore u prilog oprezu pri uporabi roditeljskih procjena ponašanja djece minimalne su i nije ih moguće pripisati spolnim razlikama. Dobiveni rezultati daleko češće upućuju na razlike u percepciji interesa i provođenja slobodnog vremena, ovisno o veličini naselja.

Za neke razlike u ovom istraživanju nisu utvrđeni uzroci jer su ciljano ispitivani spol i veličina naselja kao činitelji razlika u ponašanju djece odnosno njihovoj

percepciji a razlozi tome mogu biti vrlo različiti, što je sukladno i suvremenim postavkama postmoderne. Te činitelje tek treba istražiti u budućim šire postavljanim ispitivanjima a do tad treba oprezno rabiti podatke dobivene procjenama roditelja čija se pouzdanost u ulozi procjenitelja pokazala upitnom u brojnim istraživanjima, ako ni zbog čega drugog, zbog davno ponuđenih rezultata dokimoloških istraživanja.

Literatura

1. Conrad, M.; Hammen, C. (1989.): Role of Material Depression in Perceptions of Child Maladjustment. – *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Washington, 57 (1969) 5: 663–667.
2. Emanuel, E. J.; Wendler, D.; Grady, C. (2002.): What Makes Clinical Research Ethical? – *JAMA*, (2002) 283: 2701–2711.
3. Heyerdal, J. C.; Ronning J. S. (2000.): Parent Reports of Child Behavior Problems in Young Sami Children: A cross-cultural comparison. – *European Child & Adolescent Psychiatry*, Athens, 9 (2000) 3: 202–211.
4. Hurlock, Elisabet (1956.): Razvoj djeteta. – Beograd : Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 374 str.
5. Janković, Josip (1990.): Preventive Work with High Risk Students. – In: Burt Galaway et al. (eds.): *International Perspectives on Specialists Foster Family Care*. – St. Paul, Minnesota.
6. Janković, Josip (1995.): Poteškoće prognane djece u vlastitom videnju i videnju majki. – *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, Zagreb, 2 (1995): 7–12.
7. Janković, Josip; Koren, Zdenka (2002.): Ponašanje i spol djece predškolske dobi. – *Kriminologija i socijalna integracija*, 9 (2002) 1: 11–19.
8. Janković, Josip; Koren, Zdenka (2003.): Ponašanje djece predškolske dobi u percepciji roditelja i odgajateljica. – *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 9 (2003) 1: 5–16.
9. Janković, Josip; Ljubotina, Damir (1996.): Majke kao procjenjivači ponašanja svoje djece. – *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, Zagreb, 3 (1996): 21–28.
10. Janković, Josip; Maroević, Sanja (1991.): Poremećaji djece predškolske dobi u percepciji roditelja i odgajatelja. – *Primijenjena psihologija*, Zagreb, 12 (1991) 1/2: 33–39.
11. Juul, Jesper (1996.): Vaše kompetentno dijete. – Zagreb : Educa, 270 str.
12. Kecmanović, Dušan et al. (1989.): Psihijatrija. – Beograd – Zagreb : Medicinska knjiga ; Sarajevo : Svjetlost, 2229 str.
13. Lagrega Anette M.; Silverman W. K. (1993.): Parent Report of Child-Behavior Problems – Bias in Participation. – *Journal of Abnormal Child Psychology*, New York, 21 (1993) 1: 89–101.
14. Marojević, Sanja; Janković, Josip (1991.): Procjene oblika ponašanja djece predškolske dobi u vrtičkoj i obiteljskoj sredini. – *Primijenjena psihologija*, Zagreb, 12 (1991) 1/2: 27–32.
15. Mavrin-Cavor, Ljiljanja; Urli, Ana (1988.): Analiza razlika u ponašanju između djece predškolske dobi s poremećajima u ponašanju i djece bez poremećaja u ponašanju. – U: Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji. – Zagreb : Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
16. Montague, Susan; Rinaldi, Claudia (2001.): Classroom Dynamics and Children at Risk. – *Learning Disability Quarterly*, Tucson, 24 (2001) 2: 75–83.

17. Schaughency, Elisabet, A.; Lahey, Benjamin, B. (1985.): Mothers and Fathers Perceptions of Child Deviance: Roles of Child Behavior, Parental Depression, and Marital Satisfaction. – *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53 (1985): 718–723.
18. Victor, J. B.; Halverson, J. R.; Wampler, K. S. (1988.): Family – School Context: Parent and Teacher Agreement on Child Temperament. – *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56 (1988): 573–577.
19. Žužul, Miomir; Keresteš, Gordana; Vlahović-Štetić, Vesna (1990.): Skala za procjenu dječjeg agresivnog i prosocijalnog ponašanja. – *Primijenjena psihologija*, Zagreb, 11 (1990): 77–86.

Josip Jankavić

Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Damir Ljubatina

Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Slavica Blažeka

Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Differences Between Parents' Perceptions of their Children's Behaviour and Interests in Towns and Villages, and Ethic in Research of Children

Summary

The article examines the differences between the parents' perceptions of their children's behaviour and interests in regard to their urban rural attributes in Croatia. Earlier researches indicated differences primarily between mothers and fathers and also between mothers' and teachers' evaluation of children's behaviour. Therefore, serious ethical and methodology issues arose regarding the selection of participants in the research of children. The issue arose because it became impossible to make relevant conclusions on the state of the children, their interests and activities and especially aberrations in their behaviour, which are more often a cry for help (social defence mechanism) with which children try to get adult attention when they are not able to reach bio-psycho-social balance, then a serious psychological behaviour disorder. In this article authors present differences between family roles (husband and wife or rather mother and father) as well as introduce the type of settlement as an independent variable in order to examine how it is related to children's interests, activities as well as their behaviour and functioning. The results show that in the assessment of children's accepting parents requirements, which also indicates their acceptance of borders and rules, there are no significant difference between mothers' and fathers', which isn't in line with previous research. At the same time the type of settlement is also not decisive in the perception of children's behaviour. However, there were differences in the children's choice of activities in the regard to the type of settlement: the larger the town more of them go to cinemas, concerts or exhibitions, and as far as activities which are available to all such as TV it is more common choice in villages then in towns and finally in cities. Similar trend can be observed in playing with animals. Children in cities read the most. This trend is observed in both parents' assessment although in the sub sample the differences for mothers are somewhat lower. The number of activities grows with the size of the settlement according to both parents with the differences in mothers' perception being lower. There is no significant difference in the fathers' perception from different types of settlements on the number of school activities they children participate in but it was found in the mothers' assessment. It was also found that mothers identify a far greater number of their children's activates in all types of settlements. It was found that the difference in the parents' perception of their children is less differentiated than in previous research. However, the differences in the perception of behaviour, interests and use of free time in regard to the type of settlement they live in are far more common.

Key words: children, mothers, fathers, interest, behaviour, evaluation, differences between parents.

Received on: 23th June 2003

Accepted on: 30th July 2004

Josip Janković

Département du Travail social, Faculté de Droit, Université de Zagreb, Zagreb, Croatie

Damir Ljubotina

Département de Psychologie, Faculté des Lettres, Université de Zagreb, Zagreb, Croatie

Slavica Blažeka

Département du Travail social, Faculté de Droit, Université de Zagreb, Zagreb, Croatie

Les différences entre les perceptions des parents du comportement et des intérêts de leurs enfants, dans le milieu rural et dans le milieu urbain, à la lumière de l'éthique en recherche sur les enfants

Résumé

Dans cet article sont examinées les différences entre les perceptions des parents du comportement et des intérêts de leurs enfants, et ce dans différents milieux (village, villes plus petites et grands villes) en Croatie. Les recherches antérieures indiquaient des différences dans les évaluations, tout d'abord entre les mères et les pères, puis entre les mères et les instituteurs et éducateurs. Cela a suscité de sérieuses questions d'éthique et de méthodologie concernant la sélection des personnes interrogées au cours des recherches sur les enfants. Le problème a été soulevé en raison de l'impossibilité de tirer des conclusions pertinentes sur l'état, les intérêts et les activités des enfants, et tout particulièrement des aberrations quant à leur comportement. Selon de nouvelles connaissances, il s'agit plutôt d'appels au secours que les enfants adressent aux adultes pour attirer leur attention (mécanisme de défense social) quand ils ne peuvent pas établir un équilibre bio-psycho-social, que d'un désordre dans le fonctionnement psychique et/ou dans le comportement, comme on le pense généralement. Dans cet article, en plus du rôle de la famille (femme et mari, à savoir mère et père), a été introduit le type de la localité où vit la famille, afin de vérifier dans quelle mesure il a un lien avec les activités auxquelles s'adonnent les enfants et leur comportement. Les résultats indiquent que dans les évaluations de l'acceptation des enfants de ce que leur demandent les parents, ce qui indique aussi, indirectement, qu'ils acceptent les règles et les limites, il n'y a pas de différence importante entre les mères et les pères, ce qui ne correspond pas aux résultats des recherches antérieures. Le type de la localité n'est pas non plus décisif dans la perception du comportement des enfants. Cependant, en ce qui concerne le type de localité, des différences ont été constatées dans le choix des activités: plus la localité est importante, plus les activités des enfants sont un peu plus nombreuses pendant leur temps libre et ils sont plus nombreux à aller au cinéma, aux concerts ou aux expositions. Mais dans le milieu rural, les petites et moyennes villes, sont le plus souvent choisies des activités également accessibles à tous, comme la télé. Une tendance semblable peut être observée dans le fait de s'occuper des animaux. Les enfants des grandes villes lisent le plus. En ceci les évaluations des deux parents sont identiques, mais les différences entre les perceptions des mères sont inégales.

En ce qui concerne les pères, il n'y a pas de différence dans leur perception du nombre des activités auxquelles les enfants participent à l'école quelle que soit l'importance de la localité, mais statistiquement une différence importante a été constatée dans la perception des mères. De plus, les mères identifient un bien plus grand nombre d'activités de leurs enfants, et ce dans tous les milieux. Enfin, bien que certaines différences aient été constatées, dans cette recherche les mères et les pères présentent moins de différence dans la perception du comportement et des intérêts de leurs enfants que dans certaines recherches antérieures. Par contre, les différences sont bien plus fréquentes dans la perception du comportement, des intérêts et de l'emploi du temps libre des enfants entre les parents de localités d'importance différente.

Mots-clés: enfants, mères, pères, intérêts, comportement, évaluations, différences entre les parents.

Reçu: le 23 juin 2003

Accepté: le 30 juillet 2004